

UCHWAŁA Z DNIA 27 LUTEGO 2007 R.

I KZP 36/06

Pojęcie środka odurzającego w rozumieniu art.178a k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające wskazane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz.1485), lecz również inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem.

Przewodniczący: Pierwszy Prezes SN L. Gardocki (sprawozdawca).

Sędziowie SN: A. Deptuła, J. Dołhy.

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Sebastiana L., po rozpoznaniu przedstawionego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 25 października 2006 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy pojęcie «środka odurzającego» w rozumieniu art. 178a § 1 k.k. obejmuje wyłącznie środki odurzające wskazane w art. 4 pkt 26 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii?”

u c h w a l i ł udzielić odpowiedzi jak wyżej.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następującego stanu faktycznego.

Sebastian L. został oskarżony o to, że w dniu 21 lutego 2006 r. w Z. kierował samochodem osobowym marki Fiat 126p, będąc w stanie po użyciu środka odurzającego w stężeniu $0,41 \mu\text{g/ml.}$, tj. o przestępstwo z art. 178a § 1 Kodeksu karnego.

Sąd Rejonowy w Z. postanowieniem z dnia 18 sierpnia 2006 r., umorzył na podstawie art. 339 § 3 pkt 1 i art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. postępowanie karne wobec Sebastiana L., uznając, że wyżej opisany czyn nie zawiera znamion przestępstwa.

Zażalenie na to postanowienie wniósł oskarżyciel publiczny, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 178a § 1 k.k., polegające na dokonaniu błędnej wykładni treści tegoż przepisu przez odwołanie się wyłącznie do wykładni językowej, podczas gdy, w jego opinii, powinno się zastosować metody wykładni celowościowej.

Sąd Okręgowy, rozpoznając ten środek odwoławczy, powziął wątpliwości co do wykładni art. 178a k.k. W uzasadnieniu postanowienia przekazyującego Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy Sąd podniósł, że pojęcia: substancja psychotropowa, środek odurzający i środek zastępczy są zdefiniowane na gruncie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485). Przy czym odmienność w ujmowaniu zakresu pojęć środka odurzającego i substancji psychotropowej dokonane zostało nie przez wskazanie cech wyodrębniających daną kategorię, lecz przez umieszczenie w określonym załączniku do ustawy. Za przyjęciem pojęcia „środek odurzający”, nadanym przez powyższą ustawę na gruncie art. 178a § 1 k.k., przemawiać ma według Sądu jedynie wykładnia systemowa. Dyrektywy wykładni

językowej mają prowadzić do odmiennych wniosków t.j., że definicja środka odurzającego w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii została ustalona wyłącznie na użytek tej ustawy. Sąd zauważył przy tym, że sformułowanie podobne do użytego w treści art. 4. ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w odniesieniu do treści art. 161 k.k. z 1969 r. stało się podstawą do stwierdzenia przez Sąd Najwyższy, iż zakres pojęcia „środki odurzające” użytego w Kodeksie karnym z 1969 r. może być szerszy niż takiego samego pojęcia użytego w ustawie z dnia 8 stycznia 1951 r. o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych (Dz. U. Nr 1, poz. 4 ze zm.). We wskazanej ustawie zawarto bowiem podkreślenie, że chodzi o środki odurzające „w rozumieniu niniejszej ustawy”, co wskazywało pośrednio, że mogą być inne jeszcze środki, będące w istocie odurzającymi, które nie są objęte przepisami tej ustawy (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 1973 r., I KZP 78/72, OSNKW 1973 z. 5, poz. 57).

W dalszej części wywodów Sąd Okręgowy wskazał, że argumentem przemawiającym za szerokim rozumieniem pojęcia „środki odurzające” na gruncie Kodeksu karnego jest niejednolitość, jakim ten się nim (pojęciem) posługuje. W art. 178a k.k. mowa jest bowiem o prowadzeniu pojazdu mechanicznego „w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego”, zaś w art. 93 i art. 96 § 1 k.k. o „alkoholu lub innych środkach odurzających”. Drugie ujęcie wskazywałoby, że ustawodawca traktuje również alkohol jako środek odurzający, co pozostaje w oczywistej sprzeczności z art. 4 pkt 26 i załącznikami do ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Sąd Okręgowy przedstawił też problemy wynikające z zestawienia treści art. 178a § 1 k.k. z treścią przepisu art. 87 § 1 k.w., penalizującego prowadzenie pojazdu w „stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka”. Zgodnie bowiem z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie wykazu środków działających podobnie do alkoholu oraz warunków i sposobu przeprowadzania badań na ich obec-

ność w organizmie (Dz. U. Nr 116, poz. 1104 ze zm.) środki podobnie działające do alkoholu to zarówno środki odurzające, jak i substancje psychotropowe, co przemawia za tym, że obydwie grupy objęte są zakresem unormowania art. 87 § 1 k.w. Zdaniem Sądu, w takiej sytuacji wykładnia pojęcia „środki odurzające” w oparciu o ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii prowadziłaby do wniosku, że prowadzenie pojazdu mechanicznego po użyciu środka odurzającego stanowiłoby wykroczenie, pod jego wpływem występki, a prowadzenie pojazdu mechanicznego zarówno po użyciu, jak i pod wpływem substancji psychotropowej (lub środka zastępczego) zawsze stanowiłoby wykroczenie.

W końcowej części rozważań Sąd Okręgowy wskazał, że stosując wykładnię celowościową art. 178a k.k. należy dojść do wniosku, iż zasadna jest eliminacja z ruchu drogowego każdej osoby, której zdolności do prowadzenia pojazdu zostały zakłócone na skutek użycia wszelkiego rodzaju substancji pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, oddziałujących negatywnie na ośrodkowy układ nerwowy, a które powodują stan odurzenia. Jednakże przyjęcie takiej wykładni, zdaniem Sądu, doprowadziłoby do dwojakiego definiowania pojęcia „środka odurzającego” w zależności od ustawy, której przepisy naruszyłby sprawca.

Prokurator Prokuratury Krajowej w swym wniosku wniósł o podjęcie uchwały następującej treści: „Środkiem odurzającym w rozumieniu art. 178a k.k. jest każda substancja pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działająca na ośrodkowy układ nerwowy i mogąca wywołać stan odurzenia analogiczny do stanu nietrzeźwości.”

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Problem zakresu pojęcia „środek odurzający” był już poruszany w literaturze karnistycznej i w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W orzecznictwie miało to miejsce na tle art.161 k.k. z 1969 r. (zob. uchwała z dnia 15

lutego 1973 r., I KZP 78/72, OSNKW 1973, z.5, poz. 57). W uchwale tej przyjęto szerokie znaczenie pojęcia „środek odurzający”.

Pogląd, że zakres pojęcia „środek odurzający”, użytego w art. 178a k.k., jest tożsamy z zakresem tego pojęcia zdefiniowanego w art. 4 pkt 26 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz.1485) przeważa w literaturze przedmiotu (zob. K. Buchała w: A. Zoll red: Kodeks karny. Cz. szczególna. Komentarz, t. 2, Kraków 1999, s. 405; G. Bogdan w: A. Zoll red.: Kodeks karny. Cz. szczególna. Komentarz, t. II, Kraków 2006, s. 478; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas: Odpowiedzialność karna za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego kodeksu karnego z 1997 r. Cz. II, Pal. 1999, nr 3-4, s.42; L. Gardocki: Prawo karne, Warszawa 2006, s. 241; O. Górniok w: O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S. M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, A. Wąsek: Kodeks karny. Komentarz, t. II, Gdańsk 2005, s. 165, K. Krajewski: Pojęcie środka odurzającego na gruncie kodeksu karnego, PiP 2003, z. 11, s. 33; A. Marek: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2006, s. 472). Mniejszość stanowią autorzy wypowiadający się za szerokim rozumieniem pojęcia „środek odurzający” (zob. P. Huminiak: Stan „pod wpływem środków odurzających i stan po użyciu środka działającego podobnie do alkoholu” u kierującego pojazdem, „Paragraf na Drodze” 2004, Nr 3, s. 5; M. Kała: Środki działające podobnie do alkoholu w organizmie kierowcy, „Paragraf na Drodze” 2004, Nr 11, s. 41; R. A. Stefański w: A. Wąsek red.: Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, t. I, Warszawa 2006, s. 561). Niektóre z wypowiedzi w tej kwestii miały miejsce na tle identycznego określenia „środka odurzającego” w art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii Dz. U. Nr 75, poz.468 ze zm.). Można jednak domniemywać, że wobec identyczności sformułowań w tej kwestii w nowej ustawie, autorzy tych wypowiedzi podtrzymują swoje stanowisko wyrażone na tle ustawy z 1997 r.

Ustalając treść pojęcia „środek odurzający” (i pokrewnych pojęć, jak: „odurzenie”, „stan odurzenia”) należy zauważyć, że w języku potocznym pojęcie to ma zakres dość szeroki. Można, zachowując poprawność językową, mówić o „odurzeniu alkoholem” i o „odurzeniu narkotykiem”. Przy czym słowniki języka polskiego, definiując „odurzenie”, kładą nacisk na to, że środki te powodują po ich zażyciu: uspokojenie, euforię, zniesienie bólu, odurzenie, sen, (zob. M. Szymczaka red. Słownik Języka Polskiego PWN t. II, Warszawa 1994, s. 480). W języku potocznym, odnotowanym w słownikach, określenie „środek odurzający” jest synonimem narkotyku, środka, którego częste używanie prowadzi do narkomanii (tamże s. 480).

Zachodzi tu pewna zbieżność z terminologią ustawy z 2005 r. (i poprzedniej z 1997 r.) o przeciwdziałaniu narkomanii. Pojęcie „narkomanii” ustawa odnosi bowiem zarówno do „stałego lub okresowego używania w celach innych niż medyczne środków odurzających lub substancji psychotropowych albo środków zastępczych” (art. 4 pkt 11 ustawy z 2005 r.). Wymieniając te trzy rodzaje środków przy definiowaniu narkomanii ustawa pośrednio łączy je więc w zbiorcze pojęcie „narkotyków”. Trzeba też zauważyć, że w prawie Unii Europejskiej w tekstach angielskojęzycznych używa się słowa „*drugs*” dla zbiorczego określenia środków odurzających w rozumieniu jednolitej konwencji o środkach odurzających z 1961 r. i substancji psychotropowych w rozumieniu konwencji o substancjach psychotropowych z 1971 r. Stąd np. w angielskiej wersji „Wspólnego Działania” z dnia 17 grudnia 1996 r., dotyczącego walki z narkomanią oraz zapobiegania i zwalczania nielegalnego handlu narkotykami (96/750/JH; wersja polska: 96/750/WsiSW) Rada UE posługuje się takimi określeniami jak „*drug addiction*” (narkomania), „*illegal drug traffic*” (nielegalny handel narkotykami) czy „*synthetic drugs*” (narkotyki syntetyczne). Przy czym, z całości tego dokumentu wynika, że jego autorzy, mówiąc o narkotykach, mieli na myśli również środki psychotropowe.

Przechodząc do ustalenia, w jakim znaczeniu używane są w polskim ustawodawstwie określenia „środek odurzający”, „odurzenie”, „stan odurzenia”, trzeba zauważyć, że również w języku prawnym zwroty te nie są używane w sposób jednolity. Jest to widoczne nie tylko w Kodeksie karnym, Kodeksie postępowania karnego, Kodeksie wykroczeń, Kodeksie karnym wykonawczym, lecz także w szeregu innych ustaw nie mających charakteru karnoprawnego (zob. np. ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, Dz. U. Nr 122, poz. 1143, która w swym art. 1 § 1.pkt 3 mówi o uzależnieniu od narkotyków lub innych środków odurzających). W obowiązującym Kodeksie karnym zwraca uwagę przede wszystkim niekonsekwencja, polegająca na tym, że w niektórych przepisach traktuje się alkohol jako należący do szerszej kategorii środków odurzających, np. używając zwrotu „alkohol lub inny środek odurzający” (art. 72 § 1, art. 93, art. 96 § 1). Z kolei w innych miejscach Kodeksu karnego wyraźnie odróżnia się alkohol od środków odurzających. Tak jest w art. 42 § 3 i 2, 47 § 3, 178a, 179 i 180. W art. 31 § 3 k.k. odróżnia się stan nietrzeźwości od stanu odurzenia, zaś w art. 357 § 1 stan nietrzeźwości od stanu odurzenia innym środkiem. W art. 11 § 4 k.k.s. z 1999 r. używa się określenia „stan nietrzeźwości lub inny stan odurzenia”. Z kolei w Kodeksie postępowania karnego w art. 214 § 4 pkt 4, 232a § 1, 237 § 3 pkt 13, w art. 589c i art. 607w używa się pojęcia „środek odurzający”, w wyraźnym nawiązaniu do terminologii ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Podobne nawiązanie można znaleźć w Kodeksie karnym wykonawczym (art. 11 § 2, 82 § 2 pkt 6, art. 116a pkt 4, art. 117). Z drugiej strony w art. 96 § 1 k.k.w. użyto zwrotu „uzależnienie od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych”. Kodeks wykroczeń z 1971 r. w art. 17 § 3 odróżnia stan nietrzeźwości od stanu odurzenia, jednak już w art. 33 § 4 mówi się o „alkoholu lub innym środku odurzającym”. Natomiast

w art. 70 § 2, 86 § 2, 87 § 1 i 2, oraz art. 96 § 1 użyto sformułowania: „alkoholu lub podobnie działającego środka”.

Wobec tego oczywistego chaosu terminologicznego, uprawniona jest konkluzja, że zarówno na podstawie językowej analizy obowiązującego ustawodawstwa karnego (w szerokim znaczeniu tego słowa), jak i całego systemu obowiązującego w Polsce prawa – nie da się dokładnie ustalić, czy w art. 178a k.k. ustawodawca posłużył się pojęciem „środek odurzający” w znaczeniu szerokim czy wąskim. Konieczne jest wobec tego posłużenie się innymi metodami wykładni – systemową i funkcjonalną. Z punktu widzenia wykładni systemowej zwraca uwagę usytuowanie art. 178a w rozdziale, którego tytuł wskazuje na bezpieczeństwo w komunikacji, jako przedmiot zamieszczonych w nim typów przestępstw. Nastawienie na ochronę tego dobra wskazuje więc ogólny kierunek wykładni m.in. art. 178a. Z kolei wykładnia funkcjonalna tego przepisu prowadzi do wniosku, że bezpieczeństwo w komunikacji ma być przede wszystkim chronione w specyficznym kontekście. Chodzi mianowicie o ochronę tego bezpieczeństwa przed zagrożeniem, wynikającym z obniżonej sprawności kierowcy, która to obniżona sprawność może mieć różną postać. Może polegać na obniżonej zdolności psychomotorycznej (np. wydłużenie czasu reakcji). Zejście kierowcy, na skutek użycia alkoholu lub środka odurzającego, poniżej normalnego standardu sprawności może jednak również wynikać z zażycia środka powodującego zmiany procesów psychicznych, np. zakłócające prawidłowość procesu podejmowania bieżących decyzji w trakcie kierowania pojazdem. *Ratio legis* art.178a polega więc na ochronie bezpieczeństwa ruchu przed zachowaniami kierowców, polegającymi na prowadzeniu pojazdów w stanie obniżonej sprawności psychomotorycznej lub (i) w stanie zakłócenia procesów psychicznych. Skutki te mogą być spowodowane spożyciem alkoholu albo innego środka, niekoniecznie będącego środkiem odurzającym według definicji zawartej w ustawie z 2005 r. o przeciwdziałaniu narkoma-

nii, lecz np. substancją psychotropową w rozumieniu tej ustawy. Trudno bowiem wskazać racje, dla których obniżona sprawność psychomotoryczna (drżenie rąk, niezborność ruchów, zawroty głowy, podwójność widzenia lub osłabienie ostrości wzroku, osłabienie refleksu, senność, osłabienie uwagi, ospałość) miałyby być przez ustawodawcę uznana za stwarzającą niebezpieczeństwo dla komunikacji, uzasadniające kryminalizację, zaś podobnego stopnia niebezpieczeństwo związane z takimi objawami, jak zakłócenie logicznego myślenia, urojenia wzrokowe i słuchowe, zaburzenia poczucia czasu i przestrzeni, stan euforyczny lub fałszywe poczucie zwiększonej sprawności, wywołane przez zażycie środków, nie zaliczonych przez ustawę z 2005 r. do środków odurzających – miałyby takiej kryminalizacji nie uzasadniać. Mówiąc skrótowo, spóźnione hamowanie wskutek opóźnienia refleksu po użyciu opium nie jest bardziej niebezpieczne niż podjęcie błędnej decyzji o wyprzedzaniu poprzedzającego pojazdu, na skutek, wywołanej euforią po użyciu LSD, błędnej oceny, że zdąży się to zrobić przed zderzeniem czołowym z innym pojazdem.

W konkluzji, zgadzając się z tezą wyrażoną przez R. A. Stefańskiego („Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji. Rozdział XX i XXI kodeksu karnego”, Warszawa 2000, s. 371-372), że „bezpieczeństwo ruchu wymaga wyeliminowania z ruchu każdego, czyje czynności psychomotoryczne są zakłócone, niezależnie od przyczyny” i dodając jeszcze, że chodzi nie tylko o zakłócenie czynności psychomotorycznych *sensu stricto*, lecz także o zakłócenie procesów psychicznych, powodujące obniżenie sprawności kierującego pojazdem, inne niż obniżenie sprawności psychomotorycznej, należy odpowiedzieć na zadane pytanie następująco.

Pojęcie środka odurzającego w rozumieniu art. 178a k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające wskazane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, lecz również inne substancje pochodzenia

naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności kierowcy w zakresie kierowania pojazdem.

Przyjęta w niniejszej uchwale interpretacja, jest więc zbieżna z tymi poglądami w piśmiennictwie, które opowiadają się za szerokim pojęciem „środka odurzającego”. Wobec tego i do niej odnosić się mogą zarzuty (nie poparte argumentacją) podniesione przez K. Krajewskiego (*op. cit.* s. 33), że przyjęcie tak szerokiej interpretacji jest zastosowaniem niedozwolonej w prawie karnym analogii. Z zarzutem tym nie można się zgodzić. Z zastosowaniem analogii mamy wszak do czynienia wtedy, gdy przy ustalonym, przyjętymi metodami wykładni, zakresie przepisu stosujemy ów przepis również do sytuacji tym zakresem nieobjętych. Zarzut analogii w tym wypadku byłby trafny tylko wtedy, gdybyśmy wcześniej zgodzili się ze zdaniem K. Krajewskiego, że „jedyną dopuszczalną (podkr. SN) interpretacją *de lege lata* jest przyjęcie, że pojęcie środka odurzającego musi być rozumiane w taki sam sposób na gruncie kodeksu karnego, jak i ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, a także wszystkich innych ustaw”. Wiele argumentów, przytoczonych wyżej, wskazuje jednak na brak podstaw do takiego kategoriycznego stwierdzenia. Uzyskanie jednolitego rozumienia pojęcia „środek odurzający” nie jest *de lege lata* możliwe nie tylko na gruncie „wszystkich innych ustaw”, ale nawet na tle k.k., skoro np. w jednym przepisie k.k. zalicza się alkohol do środków odurzających, w innym zaś wyraźnie oddziela się te dwa pojęcia.

Z tych wszystkich, przedłożonych w niniejszym uzasadnieniu powodów, Sąd Najwyższy orzekł jak w części dyspozytywnej uchwały.